

norske adel stort set var uddød på grund af krig og sygdom. Ud af de 19 norske adelsmænd tilhørte kun to den såkaldt indfødte adel.

MED beseglingen af Enevoldsarveregeringsakten gav stænderne altså endegyldigt afkald på politisk indflydelse og satte en stopper for den hidtidige styreform, hvor kongen sammen med Rigsrådet havde ledet landet. Man hører først igen om stænderne i forbindelse med de rådgivende stænderforsamlinger i 1834. Men hvorfor overdrog de kongen magten uden kamp?

»Når enevælden kunne indføres så gnidningsfrit i Danmark skyldes det en række omstændigheder, hvoraf den betydeligste var, at landet og befolkningen var stærkt forarmet oven på svenskekrigene. Selvom det var kongen, der havde ført landet i krig, var der stemning hos borgerskabet og gejstligheden for at gøre kongen enevældig. En stemning der blev fremmet af ønsket om at få adelen, der nægtede at betale skat, sat ud af spillet. Adelen var generelt foragtet for dens griskhed og manglende vilje til at bidrage økonomisk til genopretningen, og det blev til kongens fordel,« siger Allan Tønnesen.

Det hører med til forklaringen, at de gejstlige og borgerstanden trods deres anerkendelse af akten forventede at få fremtidig politisk indflydelse. Også selvom det eneste, kongen lovede til gengæld for underskrivelsen, var, at han ville holde rigerne udelte.

»Hvad adelen nok anede, men gejstligheden og borgerskabet ikke nærede mistanke om, var, at underskrivelse af Enevoldsarveregeringsakten var ensbetydende med afskaffelsen af stændernes indflydelse. Gejstligheden havde en idé om, at kongen

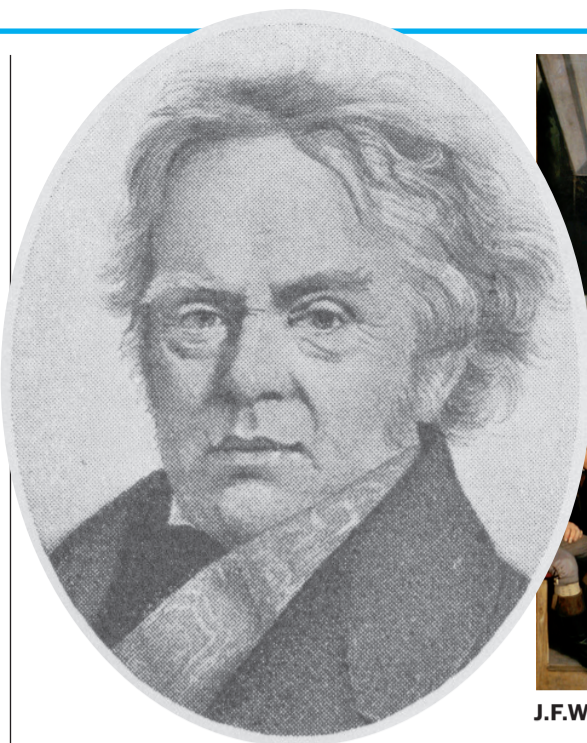
»Selvom det var kongen, der havde ført landet i krig, var der stemning hos borgerskabet og gejstligheden for at gøre kongen enevældig. En stemning der blev fremmet af ønsket om at få adelen, der nægtede at betale skat, sat ud af spillet. Adelen var generelt foragtet for dens griskhed og manglende vilje til at bidrage økonomisk til genopretningen, og det blev til kongens fordel.«

ville udsende en reces med en række bestemmelser, som skulle regulere landets styring. Og at de hermed ville få en fremtidig politisk rolle at spille. Men det skete som bekendt ikke,« siger Allan Tønnesen.

I dag opbevares den norske udgave af Enevoldsarveregeringsakten i Norges rigsarkiv, mens de danske, islandske og færøske udgaver befinder sig i det danske rigsarkiv.

Allan Tønnesen (red.): *Magtens besegling. Enevoldsarveregeringsakterne af 1661 og 1662 underskrevet og beseglet af stænderne i Danmark, Norge, Island og Færøerne. 583 sider. Heraldisk Selskab og Syddansk Universitetsforlag.*

Bidrag af Jørgen Elsåe Jensen, Steen Thomsen, Audun Lem, Hans Cappelen, Ditlev Tamm, Allan Tønnesen & Kaare Seeberg Sidselrud.

J.F.W. Schlegel havde stor indflydelse, da Eidsvollmændene i 1814 skrev Norges forfatning.

Systemskifte 1814 og 1849. Juraprofessor J.F.W. Schlegel (1765-1836) er en temmelig overset skikkelse i dansk og norsk forfatningshistorie. Ny forskning viser hans centrale betydning for den norske Eidsvollforfatning af 1814 og dermed også for den danske grundlov af 1849.

Frihedens forskole

Af JES FABRICIUS MØLLER

Lektor i historie, Saxo-Institutet, Københavns Universitet

Det er en interessant omstændighed ved den danske enevælde, at den blev afviklet over to omgange. Vi husker det, som om den blev afskaffet i 1848-49, men en væsentlig del af riget havde allerede på dette tidspunkt levet uden enevælde i 35 år.

Den del af riget var Norge, der i 1814 blev afstået i forlængelse af det danske nederlag i Napoleonskrigene. Ved den lejlighed benyttede nordmændene muligheden for at vedtage en fri forfatning, der gjorde op med den styreform, der havde været fælles for Danmark-Norge siden 1660.

Denne nye forfatning, der har navn efter Eidsvoll – det sted, hvor den blev skabt – blev lettere justeret bragt med ind i den norsk-svenske personalunion, der varede fra 1814 til 1905, og med ændringer er Eidsvollforfatningen – som verdens næstældste fungerende grundlov – stadig i brug.

Spørgsmålet er, hvordan denne bratte overgang fra enevælde til fri forfatning kunne foregå? Hvor havde Eidsvollmændene, som de norske grundlovsfædre kaldes, lært om moderne statsforfatningsret?

Antagelsen indtil nu har været, at de norske forfatningsfædre i høj grad var præget af politiske diskussioner i tidsskrifter og foreninger, hvor borgerskabet mødtes og talte om tidens spørgsmål.

En egentlig opposition var jo udelukket under det enevældige styre, og der var – med undtagelse af en kort tid under Struensee – censur håndhævet med skiftende grader af nidkærhed.

Den norske historiker Jens Arup Seip beskrev i en berømt artikel fra 1957 den borgerlige offentlighed som en væsentlig forudsætning for Eidsvollmændenes dannelse. Seip brugte ikke selv »borgerlig offentlighed« som udtryk. Det blev først udbredt med Jürgen Habermas' *Habilitationschrift* fra 1962, men tanken er den samme.

Seip brugte det samtidige udtryk, opinionen, og han beskrev, hvorledes intelligentsiaen var optaget af ideen om det opinionsstyrede enevælde, altså at monarken kun kunne styre, hvis han lyttede til opinionen.

Derfra er der kun et kort skridt til ideen om et egentligt repræsentativt styre, der blev virkeliggjort i Norge i 1814.

MEN de tanker, der blev udmøntet i Eidsvollforfatningen, stammede ikke nødvendigvis fra det københavnske civilsamfund eller en dyb politisk undergrund, men fra den enevældige stats officielle lærdomscentrum, Københavns Universitet. Det fremgår af en ny antologi med titlen *Frihedens forskole. Professor Schlegel og Eidsvollsmændenes læretid i København*. Antologien er første bind i en serie, der er blevet til i anledning af det kommende 200-års-jubilæum for Eidsvoll, der vil blive genstand for omfattende fejring i Norge næste år. Den er forfattet af danske og norske forskere i forening.

Udgangspunktet er det velkendte forhold, at 44 af de 112 Eidsvollmænd havde en universitetsuddannelse, heraf var de 26 jurister, og de var alle uddannet i København. Universitetet i Christiania – det nuværende Oslo – blev først oprettet i 1811, og universitetet i Kiel kom slet ikke i betragtning.

Stort set alle disse jurister havde studeret under J.F.W. Schlegel (1765-1836). Schlegel var søn af en fra Sachsen indvandret historiker og blev i 1789 juraprofessor i København, hvor han forelæste og skrev om statsretten. Det var på et tidspunkt, da de nye ideer om statens indretning kom fra de nordamerikanske fristater, som de kaldtes, og ikke mindst fra Frankrig.

Ideerne blev mødt med nysgerrighed og endda tilslutning i København. Når disse nye revolutionære tanker også kunne gøres til genstand for en ofte forbavsende åben drøftelse af en professor på kongens universitet, skyldtes det, at Schlegel omtalte de nye ideer i hypotetiske og teoretiske vendinger, samtidig med at han aldrig lod herske nogen tvivl om sin egen sympati for den bestående styreform.

Det var, hvad man fra en kritisk vinkel ville kunne kalde funktionelt hykleri, men man kan også se det som et udtryk for, at nye politiske ideer faktisk blev anset som spiselige for det enevældige styre, så længe de blev serveret tilstrækkelig servilt og garneret med forsirede forsikringer om personlig loyalitet mod kongen.

SCHLEGEL var berejst, belæst, sproglyndig

og sin tids største juridiske kapacitet på universitetet. Han var under påvirkning af naturretten og Immanuel Kant, hvis tanker om den retfærdige stat drejede sig om sikringen af borgernes autonomi og grundlæggende rettigheder, liv, sikkerhed og ejendom.

Schlegel havde også sympati for forestillingen om borgernes andel i statens styre, men han mente dog, at disse demokratiske idealer først kunne virkeliggøres engang i fremtiden, når folket havde opnået den nødvendige grad af modenhed.

Man kan i dag stødes over denne arrogance, men det interessante er, at han overhovedet fandt noget positivt ved demokratiet. Det var ingen selvfølge.

Schlegel udfærdigede selv et forslag til en norsk grundlov i 1814, et udkast, der muligvis havde større indflydelse på den endelige forfatning end hidtil antaget. At han gennem sine elever i det hele taget havde indflydelse på den politiske udvikling i Norge i 1814, er ikke til at komme udenom.

Schlegel var i sin ungdom en inspirerende lærer, men blev træt med alderen. En af den danske grundlovs fædre, Orla Lehmann, nåede selv at studere under Schlegel, men har tilsyneladende ikke modtaget nogen nævneværdig påvirkning fra ham. På dette tidspunkt havde A.S. Ørsted for længst overtaget rollen som dansk juras førstemand.

Ørsted var en af den sene enevældes væsentligste skikkelser og en afgørende overgangsfigur under og lige efter statsomvæltningen 1848-49. Mens Ørsted stadig huskes, blev Schlegel glemt. Den mangel er der forhåbentlig nu rettet op på, og det er et forhold, der ikke kun er af norsk interesse. Indirekte havde Schlegel faktisk betydning for den grundlov, der blev vedtaget i København i juni 1849, for det væsentligste forbillede for Junigrundloven var netop Eidsvollforfatningen.

Ola Mestad (red.): *Frihedens forskole. Professor Schlegel og Eidsvollsmændenes læretid i København. 424 sider. 499 Nkr. Pax Forlag. Bidragydere: Anton Fredrik Andresen, Lars Bjørne, Michael Bregnsbo, Håkon Evju, Rasmus Glenthøj, Eirik Holmøyvik, Rolv Nørvik Jakobsen, Jon Gunnar Jørgensen, Ola Mestad, Dag Michalsen, Brian Kjer Olesen, Thor Inge Rørvik og Ditlev Tamm.*